

Inauguració del curs acadèmic 2006 – 2007 UPC

A continuació té la paraula el Sr. President del Consell Social, Exm. Sr. Ramon Folch.

Ramon Folch, President del Consell Social:

Excel·lentíssim i Magnífic Rector, membres de la mesa, autoritats, membres de la comunitat universitària, senyores i senyors.

Inaugurar un nou curs és sempre motiu de joia. De joia compartida amb totes les persones que, il·lusionadament, s'esforcen per tirar endavant l'activitat universitària. En aquestes circumstàncies, és fàcil que els discursos inaugurals llisquin pel pendent de la bromera edulcorada sobre l'acadèmia o esdevinguin un pur ditirambe, més o menys narcisista, sobre les excel·lències de la casa. No incorreré en cap d'aquestes dues febleses. En primer lloc, perquè no m'agrada expressar-me en aquesta mena termes i, en segon lloc, per respecte als que avui sou aquí, que teniu dret a sentir, en un acte com aquest, alguna consideració més seriosa, amb la qual convergir o de la qual discrepar, però, en tot cas, amb la qual construir aquesta il·lusió compartida que és tirar endavant la nostra universitat.

D'acord amb això, em referiré breument a algunes qüestions que en aquests moments ocupen i preocupen al Consell Social, referides a aspectes de finançament, a aspectes d'actualitat acadèmia i curricular, a la manera com ens relacionem amb el nostre entorn, a la manera com contribuïm a la construcció de la nostra realitat nacional.

La nostra universitat comptarà aquest curs amb un pressupost ordinari lleugerament superior als 300 milions d'euros, al qual s'afegiran les ajudes a la recerca i les inversions per obres. És una xifra considerable, la bona administració de la qual ens obliga en gran manera. Altrament, el Departament d'Educació i Universitats acaba de comunicar als presidents dels Consells Socials -i també als rectors, naturalment- el pla de finançament per a les universitats catalanes fins a 2010, d'acord amb el qual creixeran de manera apreciable les aportacions públiques. Dins d'un panorama d'estretors relatives i de recursos absoluts insuficients hem de convenir que aquest pla comporta les aportacions financeres més altes de què mai hem disposat. Ens en congratulem i ho agraïm.

De fet, però, aquest pla del DEiU no és una estratègia financera, sinó un programa de subvencions. És molt diferent. No es tracta d'una diferenciació menor, en efecte, sinó d'una qüestió capital. Ja m'ho heu sentit a dir en anteriors ocasions, però en un acte com el d'avui m'hi vull referir novament i amb especial èmfasi. El sistema universitari català no té idees clares sobre la seva estratègia financera, que sol reduir, equivocadament, a un seguit d'astúcies tàctiques per a obtenir recursos en forma de subvenció. Crec que és un error gravíssim contra el qual algun dia caldrà reaccionar. Per això tracto de fer proselitisme benigne en aquesta línia: finançar el funcionament no vol dir subvencionar les pèrdues. Finançar vol dir obtenir ingressos suficients perquè, amb una bona gestió, no hi hagi pèrdues.

El nostre sistema de pretès finançament es fonamenta en la subvenció per part del sector públic –més de la meitat d'aquests 300 milions, en el nostre cas-, mentre es descuida d'establir una relació honorable, digna i equitativa entre el cost dels estudis i el preu de la matrícula. Tot això s'explica per la voluntat de fer assequible l'ensenyament universitari a tothom -objectiu que comparteixo, és clar- però que, paradoxalment, no s'acaba d'assolir amb l'actual sistema. La nostra universitat, a la pràctica, no es troba actualment a l'abast de tothom que ho desitja i n'és mereixedor, mentre que, a sobre, les universitats estan mal finançades perquè només estan subvencionades.

De manera igualitària i indiscriminada, apliquem la mateixa subvenció a tothom que es matricula, la qual cosa comporta una indesitjada discriminació de fet i, a més, impedeix a la universitat de rebre les adequades contraprestacions d'aquells estudiants en situació d'honorar de manera econòmicament proporcionada els serveis que reben. Per al curs 2006-2007 que avui inaugurarem, i per als estudis de grau, ha estat fixat un preu de matrícula per a cada crèdit que oscil·la entre els 9,69 euros (estudis amb grau d'experimentalitat 1, com dret o filologies) i els 14,08 euros (estudis amb grau d'experimentalitat 4, com enginyeries o medicina). La matrícula d'un curs convencional de grau, per tant, costa entre 550 i 850 euros, és a dir que rebre formació universitària suposa per a l'estudiant una despesa mensual de 50-70 euros. La realitat és que el cost real de cada crèdit oscil·la entre els 50 i els 80 euros, de manera que els estudiants abonem, només, entre un 14 i un 17% de l'import dels serveis que reben.

Cada estudiant, en el moment de matricular-se, rep una subvenció pública que oscil·la entre els 3.000 i els 4.200 euros per curs, aproximadament. La mateixa subvenció per a tothom, tant si viu a La Mina com si viu a Sant Gervasi, i això en nom d'un –és obvi- equivocat concepte de l'equitat social. No es pregunta a ningú quin és l'IRPF familiar. No s'adequa el preu de la matrícula a l'IRPF. No es permet a les universitat de millorar el seu finançament amb el que seria una equitativa venda de prestacions. L'actual sistema comporta una generosa subvenció igualitària per a rics i pobres -o sigui, afavoriment dels rics- i un mal finançament per a la universitat, que rep menys del que li cal i que, a la pràctica, destina la major part dels seus ingressos a redistribuir subvencions. Perquè és ben bé això: estan subvencionats els estudiants, no pas l'ensenyament.

Actualment, i al nostre país, l'ensenyament universitari és un dels productes més assequibles del mercat. Cursar una carrera universitària costa l'equivalent a sortir a sopar un parell de cops al mes amb els amics. Ho dic amb la mirada alta i la indignació a flor de llavi. I, tanmateix, els estudiants més humils no poden accedir a la universitat. No els ho impedeix el modestíssim cost de la matrícula, sinó el lucre cessant, el salari que deixen de percebre en no poder-se incorporar al món laboral. Lucre cessant que afecta menys als estudiants benestants, i és per això que les famílies amb IRPF més elevat són les que envien més fills a la universitat. Tenim, doncs, una universitat mal finançada que, a sobre, subvenciona els estudis dels estudiants benestants.

La conseqüència és que les universitats pateixen estretors i els estudiants acaben rebent un ensenyament per sota de la qualitat del que podrien tenir. I el cas és que disposem de força recursos, ja m'hi he referit. A la UPC, en concret, tindrem per a aquest curs 300 milions d'euros per al funcionament ordinari. Si venguéssim els serveis docents de manera proporcional al seu cost, a l'IRPF familiar dels estudiants i al seu expedient acadèmic, i si dediquéssim els quasi 160 milions de subvenció rebuts de la Generalitat,

no pas a subvencionar igualitàriament a tothom, sinó a rebaixar matrícules de qui ho necessiti i mereixi, fins i tot a oferir un cert nombre de beques-salari, millorariem el finançament de la nostra universitat i practicariem la justícia distributiva –no l'igualitarisme injust- amb els estudiants. Pot imaginar-se una discreta subvenció per a tothom, ja que tothom paga impostos, i un escalat de subvencions segons l'IRPF i l'expedient acadèmic. Qui acudís a la universitat amb cotxe esportiu pagaria els 5.000 euros que costa un curs menys la subvenció genèrica, qui procedís de les classes mitjanes-altes en pagaria entre 1.000 i 3.000, posem per cas, i qui tingués una extracció més humil i un bon expedient tindria matrícula semigratuïta o gratuïta del tot i, en un cert nombre de casos, fins i tot rebria una beca-salari.

En definitiva, necessitem un sistema financer per a la universitat basat en la computació dels costos, en l'aplicació de preus reals i en un escalat de detraccions en l'import de les matrícules fins a arribar a la gratuïtat total o a la beca-salari. Així, a la UPC, podríem disposar, sense augmentar l'actual despesa pública, d'un pressupost de l'ordre dels 320 o 330 milions d'euros anuals, amb la tranquil·litat afegida d'haver donat la mà a qui més ho necessita. Tindríem, aleshores, finançament propi i adequat, i també justícia social. Ara ens limitem a subvencionar la inequitat i a funcionar amb estretor.

Una altra inquietud del Consell Social se centra entorn del nou Espai Europeu d'Educació Superior. Narcís Serra ja ens ha exposat el sentit i abast del camí europeu. Afegiré que la seva reflexió concerneix també, i de ple, el món universitari. L'EEES representarà per a la universitat una mutació comparable a la que l'euro ja ha representat per a l'activitat econòmica. El de menys ha estat acostumar-se a traduir les pessetes en euros, perquè l'important ha estat ingressar de ple en el sistema monetari europeu i entrar en la seva lògica econòmica. El canvi no ha estat en el nom de la moneda, sinó en el gir de l'economia. Amb l'EEES passa el mateix. Fariem mal fet d'ocupar-nos només d'"adaptar" a la nova terminologia el que ja fem, perquè el repte és aplicar-la al que encara no fem i hem d'aprendre a fer. L'EEES no suposarà un simple canvi en els noms de les titulacions, sinó una altra manera d'educar, progressivament compartida amb la resta de països europeus. Podem escollir entre ser-ne coprotagonistes o esdevenir-ne la rêmora.

En un ordre de coses diferent, la UPC es planteja aquest any la reformulació de la seva interfície comunicativa amb la societat. Es tracta de disposar d'un sistema de webs modern i apropiat, així com de crear un canal de televisió per Internet. No és una simple qüestió d'imatge. És sobretot una qüestió d'eficiència comunicativa. D'eficiència comunicativa interna i d'eficiència comunicativa cap enfora. El Consell Social, d'acord amb el rector i el seu equip de govern, dedicarà els seus millors esforços a fer possible la implementació d'aquest nou sistema comunicatiu, que ha de representar un canvi considerable respecte de la situació actual.

En els campus barcelonins, tenim un altre repte important, encara: la manera com en millorem l'urbanisme, la forma com ens reubiquem en el Campus Sud i l'opció que prenem per a ser adequadament presents al nou Campus Interuniversitari del Besòs. Vull dir, perquè m'entengui tothom, que no es tracta de traslladar edificis, sinó, prèviament, de redefinir funcions d'acord amb les exigències de l'esmentat EEES i amb la dinàmica general de la nostra societat. Hem de saber què volem i què hem de fer, per a després decidir on i en quines condicions fer-ho. I hem de tenir molt present, a més, que aquesta mena de decisions es prenen a escala 1:10.000, no a escala 1:50. A escala

1:50 es fan els plànols d'un edifici, però l'urbanisme es fa a escala 1:10.000. Per tant, sense deixar de pensar domèsticament a escala 1:50, sense la qual no hi ha realitat immediata, hem de saber pensar globalment a escala 1:10.000, sense la qual no hi ha construcció social de l'activitat col·lectiva. I no podem oblidar, tampoc, que aquests quasi 160 milions d'euros que ens transfereix anualment el Govern de Catalunya per tal que fem funcionar la UPC ens obliguen a considerar les conveniències de la societat, no únicament els nostres interessos interns, per legítims que siguin. Per tant, haurem de trobar fórmules que siguin molt respectuoses en el disseny a escala 1:50, però que encaixin en el disseny a escala 1:10.000. Al Consell Social no li tremolarà la mà, ni per imposar les conclusions globals quan treballarem a escala 1:10.000, ni per garantir els drets de les persones quan ho farem a escala 1:50.

És per això que necessitem conèixer l'opinió de la comunitat universitària. No caurem en cap despotisme, ni que sigui il·lustrat (en realitat, els despotismes són tots per il·lustrar). El Consell Social desitja propiciar un procés de participació, que no vol dir entrar en un procés de deixació de responsabilitats. Ja sabeu que sempre he pensat que l'autoritat s'ha d'exercir. S'ha d'exercir amb sensibilitat i escoltant, però prenent decisions i manant realment. Intentar acontentar tothom amb l'única finalitat de sortir ben parat a les enquestes no pot ser l'objectiu de qui governa amb sentit de la responsabilitat.

La UPC, altrament, és una peça significativa del sistema universitari català. Ha de col·laborar amb el Departament d'Educació i Universitats en la necessària reconfiguració del mapa universitari català: què s'ha de fer i on cal fer-ho? Aquest mapa no ha de ser el resultat acumulatiu de les dinàmiques endògenes de cada universitat. No és perquè un determinat departament excel·leixi en una determinada línia que, de retruc, la seva universitat ha de potenciar aquest departament i que el govern ha de potenciar aquesta universitat. És a l'inrevés. Hi ha una demanda social que s'ha d'atendre i és el govern qui la detecta i l'encarrila. Ara bé, la universitat també ha de tenir capacitat per a generar demanda. Són dues coses diferents i complementàries. Si la universitat renuncia a generar demanda, és a dir, a provocar la societat, perd el seu lideratge intel·lectual. Però si es desentén de la demanda del mercat social, perd el seu caràcter de servei públic. Per tant, hem de ser capaços de fer les dues coses. Per això, tots els Consells Socials, no únicament el de la UPC, demanem un nou mapa en què el conjunt del sistema universitari català tingui ple sentit funcional i coherència sistèmica, tant des del punt de vista financer i socioeconòmic, com des del punt de vista territorial, com, òbviament, des del punt de vista acadèmic i pedagògic. Tot això, és clar, en el marc d'aquest nou Espai Europeu d'Educació Superior.

Hem de garantir l'excel·lència professional dels nostres estudiants, naturalment. Això, indirectament, comporta obrir-los el pas cap a un cert èxit social, ben cert, però sobretot hauria de comportar garantir la saviesa en l'exercici de la professió. La saviesa, sí, que és la destresa benigna i adequada. Arribats aquí, permeteu-me fer meves unes paraules de Narcís Monturiol, exponent de tots els icarians i idealistes utòpics del segle XIX, moltes idees dels quals, afortunadament, s'han fet realitat. Deia Monturiol: "*Instruiu-vos i sereu lliures, associeu-vos i sereu forts, estimeu-vos i sereu feliços*". Jo no vull renunciar a cap d'aquestes tres coses, i menys després d'una intervenció com la que m'ha precedit, en boca de Narcís Serra. Perquè més enllà de fer funcionar bé el sistema, hem de saber amb quin objectiu el fem funcionar. I això és una qüestió de valors. Si forméssim uns excel·lents i destres tècnics sense nord ens passaria allò que feia dir

Lewis Carroll a un personatge d'“Alicia en el país de les meravelles”, parafrasejant una sentència de Sèneca en les seves “Lletres a Lucili”: “*Per a qui no sap on va, qualsevol camí és bo*”. O allò altre que a mi m'agrada de dir: “*Com que no sabem on anem, potser que comencem a passar*”. Així no arribarem a enlloc que tingui sentit, per grans que siguin les nostres destreses. No es tracta que anem bé: es tracta que anem bé en la bona direcció. I a això hem de dedicar els nostres millors esforços educatius.

La Universitat de Barcelona té un lema: “*Libertas perfundet omnia luce*”. Nosaltres no en tenim cap, encara. Durant el franquisme, es va suprimir la *libertas* -com sap tothom...-, de manera que la UB es quedà amb un escarit “*Perfundet omnia luce*”, que no determinava qui era el causant de la perfusió lluminosa... “*Libertas perfundet omnia luce*”, per cert, és una consigna llençada a mitjan segle XIX per Fernando de Castro, aleshores rector de la Universidad de Madrid, en una època en què, com ara, calia emfasitzar les evidències. En tot cas, la UPC hauria d'identificar-se amb un lema. Tementativament, en ocasió de la recent sessió commemorativa del desè aniversari de la creació de la Càtedra UNESCO de Sostenibilitat al Campus de Terrassa, ja en vaig proposar un. Té molt a veure amb les reflexions que ens ha fet Narcís Serra. Si el nou ordre cerca l'estabilitat propiciant la pau -que no ha de ser l'estat carencial en què incorre la guerra quan els combatents es cansen-, les universitats en general, i la nostra en concret, han de formar professionals capaços de construir-la. Per això, al clàssic i definitivament antiquat “*Si vis pacem, para bellum*”, la UPC podria proposar, i adoptar com a lema, un estimulador “*Si vis pacem, para pacem*”: com que volem la pau, preparem per a la pau.

La pau, deia Narcís Serra, és una invenció moderna. Hi estic d'acord. Afegiré que, com la bondat, es construeix. I que, com l'aigua calenta, es refreda sola.

Moltes gràcies.